

Ђуро ТОШИЋ
Историјски институт
Београд

ПО ДРУГИ ПУТ О ТВРТКОВОМ ПРОТОВЕСТИЈАРУ ТРИПИ БУЋИ

Апстракт: Поријекло Трипе Буће и његово ступање на пословну и јавну сцену Котора. Стицање дубровачког грађанства (1378) и племства (1388) и пресељење у Дубровник. Трипина дјелатност у служби дубровачке општине: синдик у Апулији (1381) у дубровачки посланик на босанском двору (1382). Стицање друштвеног признања у Дубровнику и Босни: „dominus“ и „miles“. Трипе у служби министра финансија (1386-1391) на двору босанског краља Твртка I Котроманића. Вријеме послје обављања министарске дужности и повлачења из Босне у Дубровник и Котор. Старање о стеченим земљишним посједима на Стону и Жупи дубровачкој, те наслијеђеним имањима у Котору (Доброта, Грбаљ и Друмидрана). Улагање стеченог новца у трговачке и кредитне послове.

Приказани живот и рад Трипе Буће као примјер пословног човјека карактеристичног за Приморје у наредним стољећима, с једне, и основа за проучавање привредне и друштвене историје Дубровника и Котора у другој половини XIV вијека, с друге стране.

Key words: Tripe, Buće, Bosnia, Dubrovnik, Kotor, Tvrtko, protovestiyar, agriculture, trade, credits.

Послије више од тридесет година поново се враћамо „лику и дјелу“ Твртковог министра финансија Трипе Буће. Када смо још далеке 1974. објавили у Годишњаку Друштва историчара Босне и Херцеговине рад о њему недостајале су нам неке релевантне вијести из Которског и Дубровачког архива.¹ Сада смо, захваљујући њима, у могућности да детаљније прикажемо живот и рад овог средњовјековног посленика прије ступања на ту дужност и послје њеног напуштања.

¹ Ђ. Тошић, *Tripe Buća, dubrovački trgovac i protovestiyar bosanskog kralja Tvrtka I Kotromanića (Tripe Buća)*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine (GDI BiH) XX (1972-1973), Sarajevo 1974, 25-39.

У погледу поријекла, претпоставка њемачке историчарке Ирмгард Манкен да би Трипе Бућа могао бити унук Николе Буће, протовестијара цара Душана не налази потврду у архивским списима.² Напротив, у једном дубровачком документу изричито стоји да је „Triphon Buchia quondam ser Petri domini Triphonis miles et prothouistiarius... domini Stephani Tuertchi“.³ То значи да није био унук Душановог протовестијара Николе већ моћног которског властелина и дипломате средњовјековне српске државе у доба краља Милутина, Трипе Буће.⁴ У каквом су степену сродства биле ове двије породице Бућа, није нам познато, али је вјероватно морало бити у питању блиско сродство.⁵ Трипе је имао четири сина: Петра, Павла, Џиву и Луку, од којих су Џиве и Лука били ожењени из истакнутих дубровачких породица, а кћерка Филипа удата у чувену кућу Менчетића.⁶ Трипини синови, иако им је временом додијељено дубровачко грађанство били су, попут оца, стално настањени у Котору.⁷ Тек се за Петровог сина, који је носио дједово име Трипе, поуздано може тврдити да је живио у Дубровнику. У ствари, још поткрај 1378, било је додијељено грађанство Трипи Петра Буће и Никши Бубалици из Котора, са захтјевом да до средине новембра исте године морају са породицом доћи у Дубровник на становање и заклети се на вјерност према граду, као и други дубровачки грађани, уз обећање да ће стално остати у њему и одрећи се старог которског грађанства.⁸

Далеко прије примања дубровачког грађанства и пресељења, вјероватно заједно са породицом, у град испод Срђа, Трипе је имао иза себе плодну пословну каријеру у родном Котору. Он је још 1364. ступио у неке пословне аранжмане са групом својих суграђана, поводом којих је „свиђао“ рачуне с њиховим насљедницима чак три и по деценије касније.⁹ Као већ формиран и зрео човјек, Трипе се први пут 1367. оженио Катарином, кћерком дубровачког племића Лауренција Волкасића и са њом добио сина Ивана (чувеног дубровачког каноника) и кћери Франушу (удату прво за

---

² И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку (Дубровачки патрицијат)*. Посебно издање САНУ, књ. CCCLX, Београд 1954, 165.

³ Historijski arhiv Dubrovnik (HAD): *Diversa Notariae, (Div. Not.)* X fol. 145, 6. III 1391.

⁴ М. Д. Накић, *Трипе Бућић, которски властелин и дипломата средњовековне Србије (Трипе Бућић)*. Историски гласник 4, Београд 1954, 3-33.

⁵ И. Манкен, (*Дубровачки патрицијат*, 162) и М. Д. Накић, (*Трипе Бућић*, 4) сматрају да су Никола и Михаел браћа, а да им је Трипе (дјед нашег Трипе) био брат од стрица.

⁶ J. Gelsich, *Monumenta Ragusina II, Libri Reformationum*, Zagreb 1882, 95; М. Медини, *Дубровник Гучетића*, Београд 1953, 51-52 и Isti, *Starine dubrovačke*, Dubrovnik 1935, 142.

⁷ М. Д. Накић, *Трипе Бућић*, 4

⁸ J. Gelsich, *Monumenta Ragusina IV, Libri Reformationum*, Zagreb 1896, 3. XI, односно 17. XI 1378. Упор. И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 94.

⁹ Istorijski arhiv Kotor (IAK): Sudsko notarski spisi (SN) II, 406-407, 28. III 1397; 481, 3. XI 1397.

Матка Држића, а потом за Андреаса Бундића) и Ануклу (удату за Гауча Пуцића). Иако се не зна тачно када, прва Трипина жена је, вјероватно, умрла а он се поново оженио 1373. године кћерком Добре Менчетића Томушом, са којом је изродио синове Добру (ожењеног Катарином, кћерком Николе Болице) и Марина (који је са женом непознатог имена имао сина Трипка) и неудату кћерку Декушу.¹⁰ На вријеме у коме је живио, радио и заснивао породицу у Котору, подсејаћа и Трипин помен „расадника винове лозе и јендог модија земље смјештеног у њему из баштине“ (salamentum et dictum modicum terre positum in eo est de hereditate) и „куће његовог становања“ (domum mei habitatione).¹¹

Очуване архивске вијести свједоче, с друге стране, да је Трипе последије примања дубровачког грађанства био у служби општине третиран као и сви други њени поданици. Она му је од самог почетка, након преласка у Дубровник, повјеравала одређене функције у јавном и пословном животу града. Једна од њих је дужност синдика на коју је, у пратњи слугу, распоређен у Апулију да набави жито за потребе комуне, уз одобрење да остане на путу мјесец дана.¹² Ускоро потом, власти су га слале као свога посланика „ad d. Regem Rascie et Bosne pro novitatibus“ и наложиле му да се успут „informet de pulchris equis et de valore ipsorum“ у Босни, о чему је морао реферисати по повратку у град.¹³ Међутим, када се Трипе на челу овог дубровачког посланства нашао код босанског краља, кнез и Мало вијеће су му, по налогу Вијећа умољених, наредили да се одмах врати назад.¹⁴ Прави разлози доношењу такве одлуке, као и тачно вријеме када је Трипе, након што је био позван стигао поново у Дубровник нису познати. Једино је сигурно да се тамо налазио већ 7. марта наредне (1382) године, када је предвиђено да му се исплати 100 перпера „pro labore suo“ који је завршио приликом боравка у Босни.¹⁵

Након исплате горе поменуте суме 7. марта 1382. па све до 27. априла 1386. године (када се први пут јавља у изворима као протовестијар босанског краља Твртка),¹⁶ о Трипи се више ништа из књига Дубровачког

¹⁰ И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 329, 422. О генеалогији породице Бућа уопште, па према томе и генеалогији Трипе Буће и његових потомака види у другој књизи И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, табела XIV

¹¹ ИАК: SN II, 324, 11. VII 1396; 331-332, 20. VII 1396; 371, 18. X 1396.

¹² М. Динић, *Одлуке већа Дубровачке Републике I (Одлуке већа I)*, Београд 1951, 138, 27. V 1381; 143, 14. VI 1381.

¹³ М. Динић, *Одлуке већа I*, 181, 11. XII 1381; 182, 13. XII 1381.

¹⁴ Исто, 207, 12 II 1382.

¹⁵ Исто, 210, 7. III 1392.

¹⁶ М. Динић, *Одлуке већа Дубровачке Републике II (Одлуке већа II)*, Београд 1953, 265, 27. IX 1386.

архива не може сазнати. Нешто дуже од четири године његово име, из непознатих разлога, у изворима се, дакле, потпуно губи. Да ли би тај прекид могао стајати можда у некој вези са поменутом Трипином мисијом код краља Твртка, којом због нечег Дубровчани нису били задовољни, немогуће је утврдити, пошто у документима о томе ништа није забиљежено. Додуше, с почетка тога периода помиње се неки други Трипе Бућа који се не смије ни у коме случају идентификовати са Трипом Бућом о коме је овдје ријеч. У прилог мишљењу да се у овом случају ради о два сасвим различита човјека, истог имена и презимена, говори чињеница што је жена покојног Трипе Буће била сестра Николе Гундулића,¹⁷ док је Трипе Петров Бућа, касније Твртков протовестијар, био ожењен, као што смо видјели, из чувене властеоске породице Менчетића.¹⁸ Осим тога, поуздано се зна да је овај имењак Трипе Буће већ крајем 1382. био мртав, јер су у то вријеме Никола Гундулић и Мароје Бућа одређени за заштитнике његових насљедника.¹⁹

Ова временска празнина, када се у изворима више од четири године губи сваки траг Трипи Бући, као озбиљна сметња у стварању потпуније и јасније слике о његовом животу и раду, чини нам се да је у међувремену (од писања наше расправе о протовестијару Трипи па до данас) у доброј мјери отклоњена. Анализирајући кратак, али садржајан тестамент Мароја Буће, регистрован 24. јуна 1384. године у Дубровнику, др Ружа Ђук је показала да је тестатор своје робе и ствари (тканине, простирке, коже, уље, со, одјевне предмете и трговачку књигу са уписаним дуговима у Новом Брду), препустио бризи Трипе Петровог Буће, кога је, заједно са Џивом (вјероватно Трипиним старијим братом) и женом Унком именовано за епитропа тестаментa.²⁰ Поменути „Tripe de Piro de Bucha“ био је, без сумње, Твртков протовестијар Трипе који је наведене четири године провео, вјероватно, у Новом Брду.

Послије узимања краљевске титуле у октобру 1377. године, Твртко је настојао да свој двор уреди по узору на српски. Преузео је многа дворска звања, службе и церемонијал српског двора.²¹ Доводио је људе из разних области своје државе и повјеравао им најодговорније дужности.

---

¹⁷ М. Динић, *Одлуке већа II*, 92-93, 22. IX 1384.

¹⁸ НАД: *Diversa Cancellariae (Div. Canc.)*. XXXI fol. 158^v-159, 6. V 1394., упор И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 329.

¹⁹ М. Динић, *Одлуке већа I*, 272, 25. IX 1382.

²⁰ Р. Ђук, *Тестамент Мароја Буће*, Мешовита грађа, Miscellanea, Нова серија, књ. XXII, Београд 2004, 105-109.

²¹ В. Ћоровић, *Краљ Твртко I Котроманић*, Београд 1925, 92 и С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 139.

Поред логофета Владоја, родом из Србије, Твртко је, по примјеру српског двора, увео и друге дворске чинове. Византијског поријекла, а преузета из Србије, била је и служба протовестијара.²² На његовом краљевском двору протовестијар је замијенио некадашњег казнаца на мјесту руководиоца већ нарасталих и разгранатих финансијских послова.²³ С обзиром на деликатност и важност финансија у државном животу средњовјековне Босне, функција протовестијара била је додјељивања људима способним и од великог повјерења. Отуда, вјероватно, и Твртко за првог министра финансија поставља 1378. године духовно лице, Дубровчанина, свештеника Ратка, доцнијег бискупа у Требињу.²⁴ Њега је, послје неколико година, на томе положају замијенио управо Трипе Бућа, члан которске властееоске породице Бућа, која је обављала ову службу и на српском двору још у вријеме Стефана Дечанског, цара Душана и Уроша I.²⁵ Први податак који поуздано говори о њему на томе положају датира од 27. априла 1386. године, када је повјерено кнезу и Малом вијећу да о одлуци донесеној у Вијећу умољених писано обавијесте Трипу Бућу, протовестијара босанског краља.²⁶ Врло је вјероватно да је Трипе и прије овог времена, али не зна се тачно откада, почео обављати дужност министра финансија на Твртковом двору.

Упоредо са успјесима које је постигао најприје као дубровачки трговац, а још више касније као Твртков протовестијар, Трипе је, како у Дубровнику, тако и на босанском двору, добијао све већа признања, а његов друштвени углед био је праћен и наглашаван разним спољним обиљежјима. О Бућиним успонима сликовито говори и титула „dominus“ која се у изворима често среће испред његовог имена. Истина, Трипе се као „dominus“ почиње да јавља тек након што је постао протовестијар босанског краља.²⁷ Међутим, то ипак не би требало доводити у везу с његовим избором на ову дужност, пошто се и друге личности, без обзира на то што нису обављале сличне функције, у документима врло често јављају под овом ознаком. Много занимљивија од ове била је титула витеза, која се среће уз Трипино име. У науци је до сада владало мишљење да се

²² С. Новаковић, *Византијски чиновници и титуле у српским земљама XI-XV века*, Глас САН 78, Београд 1908, 260-263 и Б. Ферјанчић, *Деспоти у Византији и јужнословенским земљама*, Посебна издања САНУ, књ. СССXXXVI, Београд 1960, 19, 90, 156.

²³ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 139.

²⁴ Ђ. Тошић, *Дубровчанин презвитер Ратко, стонски канцелар, капелан и протовестијар краља Твртка I и требињско-мркањски бискуп*, ГДИ БиХ XXVII-XXX (1977-1979), Сарајево 1979, 39-58.

²⁵ М. Д. Накић, *Трипе Бућић*, 3 и И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 163.

²⁶ М. Динић, *Одлуке већа II*, 265, 27. IV 1384.

²⁷ Исто, 265, 27. IV 1384.

витешка титула уводи у Босни тек након 1430. године.²⁸ Али, у једном дубровачком документу већ у марту 1391. за Трипу се каже да је био „miles et prothouestiarius serenissimi et excelentissimi principis domini Stephani Tuertchi“.²⁹ Пошто је витешки наслов носио сразмјерно мали број људи у средњовјековној Босни,³⁰ то је Твртково додјелљивање тога наслова Бући видан доказ његовог друштвеног успона коме се на овај начин одавало и стварно признање. То не би требало да изненађује када се има на уму читав низ различитих послова које је Трипе обављао у служби свога новог господара, на кога је, вјероватно, оставио утисак озбиљног и савјесног човјека још приликом првог међусобног сусрета крајем 1381. године.

Послије одласка у Босну и преузимања повјерене му дужности, Трипе је, изгледа, знао да на вјешт начин искористи овај положај за многе приватне послове којима се, и поред тога што је био протовестијар, бавио готово с несмањеним интензитетом. По свој прилици, он није престајао да и даље Дубровчанима чини разне услуге због којих су му они, у знак захвалности, додјелљивали повремено и неке поклоне (тканине, восак, креч и др.).³¹ Поред користи практичне природе, Трипе је успио, иако не одмах, да од дубровачке општине добије и племство, као највећу почаст коју су му Дубровчани могли додијелити у своме граду. Када је тражио племство, његов захтјев није прошао без опозиције, па стога Трипин случај може послужити и као најбоља илустрација процедуре пријема међу дубровачку властелу. То је уједно и доказ како су Дубровчани, високо цијенећи своје племство, тешко отварали странцима врата свога вијећа.³² Поред почаста која је, без сумње била на првом мјесту, додјелљивање племства за Дубровчане је имало и одређену реалну вриједност. Било је то, уистину, средство којим су се појединци могли чвршће везати за интересе свога града, а вјешти Дубровчани су, несумњиво, познавали најбоље начине на које се то средство дало искористити.³³

Када се 12. децембра 1388. године расправљало у Вијећу умољених о захтјеву Трипе Буће, протовестијара босанског краља, „quod recipiatur in nostrum civem consilio“, препоручено је да се предлог достави Великом вијећу, да би се истог дана, вјероватно због јаке опозиције, гласало још у

---

²⁸ С. Ћирковић, *Почтени витез Прибислав Вукотић (Почтени витез)*, Зборник Филозофског факултета X-1, Београд 1968, 272.

²⁹ HAD: *Div. Not.* X fol. 145, 6. III 1391.

³⁰ С. Ћирковић, *Почтени витез*, 272.

³¹ М. Динић, *Одлуке већа II*, 302, 20. XI 1386; 397, 14. VI 1387.

³² Ј. Мијушковић, *Додељивање дубровачког грађанства у средњем веку (Додељивање дубровачког грађанства)*, Глас САН 247, Београд 1961, 98.

³³ Ђ. Тошић, *Трипе Вића*, 34.

два маха, при чему је оба пута, уз мале измјене у броју гласова „за“ и „против“, предлог био усвојен.³⁴

У Великом вијећу, које се састало три дана касније, водила се жива дискусија о поднијетом предлогу, који је у почетку био одбачен, а доцније је ријешено да се ипак одлука о томе донесе. Када је предлог у начелу био прихваћен са 59 за а 27 гласова против, расправљано је о извјесним ограничењима која је требало поставити. У писаној форми су поднијети услови којих су се морали да придржавају не само Трипе Бућа него и његови наслједници. Та ограничења била су, истина, касније за потомке одбачена, док су и даље Трипу обавезивала. У неколико тачака су формулисани ти услови. Захтјевало се најприје да Трипе положи уобичајену заклетву Републици на вјерност и да стално ради за добро њених грађана. Од њега се затим тражило да купи у Дубровнику или његовом дистрикту један посјед од најмање 1000 перпера вриједности. Ако не би могао да купи поменути посјед, требало је да положи наведену суму новца у државну благајну. И најзад, одлучено је да у томе добру „pro cautela comunis“ не смије нико други, осим Трипе, имати каквог удјела. Уколико се не би придржавао свега тога, било би му одузето додијељено племство, а с њим би изгубио и речени посјед, или, пак, оних 1000 перпера депонованих за његову куповину.³⁵

Трипе је на крају пристао на све постављене услове и положио тражену заклетву. Како није одмах могао да купи захтијевани посјед у Дубровнику, дао је као залог 1000 перпера које су му Дубровчани, када је касније купио некретнине у граду, крајем марта 1392. вратили назад.³⁶

Уз снажну опозицију и низ наметнутих му услова, Трипе је добио најзад дубровачко племство. Иако се нигдје не каже да је Твртко интервенисао за свога протовестијара. Вјероватно је амбициозни Бућа, захваљујући моћном патрону, успио да оствари свој захтјев у Дубровнику. Можда, у ствари, и није била у питању отворена интервенција, али Дубровчани су због босанског краља показивали дужну предусретљивост према његовом протовестијару.³⁷ Но, било како било, од Трипиног времена је могуће пратити стално присуство которске породице Бућа у граду св. Влаха, чији се коријен „запретао“ тамо, управо онда када је овај њезин моћни изданак стекао, не тако често и само изабраним додјељивани статус, дубровачког племића.³⁸

³⁴ М. Динић, *Одлуке већа II*, 447, HAD: *Reformationes (Ref.)* XXVII fol. 78, 12. XII 1388.

³⁵ М. Динић, *Одлуке већа II*, 427-428, 15. XII 1388; HAD: *Ref.* XXVIII fol. 113, 15. XII 1388. Упор. Ј. Мијушковић, *Додељивање дубровачког грађанства*, 98-99 и Ђ. Тошић, *Трипе Вића*, 34.

³⁶ М. Динић, *Одлуке већа II*, 427-428, 15. XII 1388; 428, 23. III 1382.

³⁷ Ђ. Тошић, *Трипе Вића*, 35.

³⁸ Ј. Мијушковић, *Додељивање дубровачког грађанства*, 99.

О томе до када је Трипе обављао дужност министра финансија на босанском двору међу историчарима постоје подијељена мишљења: једни (Р. Ковијанић и И. Стјепчевић) сматрају да је ову службу престао обављати још за Твртковог живота, а други (И. Манкен) тврде да је на томе положају остао чак до 1393. године.³⁹ Међутим, архивска грађа даје основа за доношење другачијих закључака, према којима је крај ове Трипине службе био везан за смрт краља Твртка I. Посљедња вијест која поуздано свједочи да је био још увијек протовестијар босанског краља датира од 6. марта 1391. године, када је узео учешћа у регулисању имовинских односа његове сестре Velixe, а жене покојног Петра Трифониса из Котора.⁴⁰ Значи само неколико дана непосредно пред Тврткову смрт, он се јавља у звању његовог министра финансија, па отуд и претпоставка да се на томе положају задржао до самог краја Твртковог живота постаје прихватљива.⁴¹ У смутњама и нередима у босанској држави, изазваним династичким борбама након Тврткове смрти, способнији и окретнији Жоре Бокшић потиснуо је Трипу Бућу са положаја министра финансија на босанском двору. И већ на почетку Дабишине владавине Жоре се јавља као протовестијар новог босанског краља, обављајући ту функцију све док га на самом крају XIV вијека смрт није спријечила у томе.⁴²

И у времену када више није вршио функцију протовестијара, Трипе Бућа је и даље задржао ту титулу која се, истина, не наводи увијек испред његовог имена. У дубровачким документима, не баш тако ријетко, након што је престао обављати дужност министра финансија на босанском двору, каже се само „ser Tripe de Vuchia“, без навођења икаквог звања. Међутим, у другим случајевима, у архивској грађи дубровачке и которске провенијенције, стоји Трипе Бућа, протовестијар⁴³, али не и протовестијар

---

³⁹ Р. Ковијанић-И. Стјепчевић, *Босански протовестијар Жоре*, Историјски записи 8, 1-2, Цетиње 1955, 353-356 и И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 165.

⁴⁰ HAD: *Div. Not.* X fol. 145, 6. III 1391. Занимљиво је да је И. Манкен (*Дубровачки патрицијат*: табела XIV, у другој књизи), по свој прилици, замијенила поменуту Velixu са особом Vielce, која није била Трипина сестра, већ сестра његовог оца Петра (значи Трипина тетка), удата за Дубровчанина Мароја Гучетића, а не за Которанина Петра Трифониса.

⁴¹ Прве вијести о смрти босанског краља Твртка доспјеле су у Дубровник 17. марта 1391. године. С. Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 165.

⁴² D. Kovačević, *Žore Bokšić, dubrovački trgovac i protovestijar bosanskih kraljeva*, GDI BiH XIII, Sarajevo 1962, 289-310.

⁴³ HAD: *Div. Canc.* XXXI fol. 152, 7. III 1395; HAD: *Div. Not.* XI fol. 45, 9. IV 1393; fol. 18, 17. IV 1393; HAD: *Sentenza Cancellariae (Sent. Canc.)* III fol. 162, 8. V. 1396; fol. 165, 26. VI 1396; IAK: SN II, 264, 2. XII 1395; 314, 14. VI 1396; 315, 20. VII 1396; 317, 10. VI 1396; 324, 11. VII 1396; 331-332, 28. VII 1396; 333-334, 25. VII 1396; 337-338, 28. VII 1396; 371, 18. X 1396; 406-407, 28. XII 1397; 481, 13. XI 1397; 649, 2. III 1399.

босанског краља. То значи да се титула протовестијара није односила више на поменуту службу него је само по некој инерцији стављана иза Трипиног имена. Да је то заиста тако најбоље показује чињеница што се за Трипу понекад у изворима каже да је „olim prothouestiario“.⁴⁴

Да ли се Трипе, и након што је смијењен са положаја министра финансија на босанском двору, задржавао и даље у Босни, о томе нема сачуваних вијести. Изгледа да се одмах повукао у Дубровник и тамо стално живио. Прави разлози његовом повлачењу и потпуном напуштању Босне сасвим су јасни. У неописивом метежу који је последице Тврткове смрти захватио ову средњовјековну земљу морао се неизбјежно компромитовати велики број краљевих најближих сарадника, међу којима се сигурно налазио и Трипе Бућа. У таквим околностима, Твртков бивши протовестијар био је присиљен да напусти Босну, у којој је, захваљујући личним способностима и оданости према краљу, дошао до једне од највећих дворских служби, те да се поново врати у Дубровник, не заборављајући при томе никада ни на родни Котор и, вјероватно, у Дубровнику дочека крај живота.

Након што се Трипе вратио из Босне у Дубровник, нигдје се ништа не каже да ли је напустио и све јавне функције у овом граду. Судећи по оном што пружа сачувана архивска града, он се бавио, углавном, својим приватним пословима. Нарочито је водио рачуна о имовном стању свога домаћинства. Куповином једног посједа на Стону, а доцније и још једног са виноградом у Жупи дубровачкој,⁴⁵ Трипе је увелико проширио имање на коме је живио са бројном породицом. Обезбиједити егзистенцију тројици синова и припремити мираз за три кћери, могло се само ако се имао солидан земљишни иметак у посједу. Зато је предузетни Бућа строго водио рачуна и о свакој стопи земље коју је имао у Котору. Располагао је земљишним посједима изван града: у Доброти, Грбљу и контрати Друмидрани, називаној каткад и Бобовиште.⁴⁶ Биле су то, углавном, њиве засијане житом, виноградима, вртовима и удолинама на којима су успијевале бројне ратарске културе. Пошто због одсутности није могао вршити лични надзор над њима, Трипе је те своје парцеле давао, уз

⁴⁴ HAD: *Ref.* XXX fol. 19, 23. VIII 1395; HAD: *Debita Notariae (Deb. Not.)* X fol. 161, 20. IX 1392; *Deb. Not.* XI fol. 105, 5. XI 1394.

⁴⁵ HAD: *Div. Canc.* XXVIII fol. 53, 27. IV 1391; fol. 54, 3. IV 1391.

⁴⁶ IAK: SN II, 324, 11. VIII 1396; 331-332, 20. VI 1396; 333-334, 25. VII 1396; 337-338, 28. VIII 1396; 371, 19. X 1396. И у једном црквеном катастику из 1431. године помиње се чак три деценије последице његове смрти нека „земља господина Трипе Буће, протовестијара“ (la terra de misser Tripe de Buchia, protovistiario). L. Blehova Čelebić, *Hrišćanstvo u Boki Kotorskoj 1200-1500 (Hrišćanstvo u Boki Kotorskoj)*, Podgorica 2006, 479.

земљарину – ad agraticum, или са тачно наведеним количинама стара жита, оствареним на основу квалитета жетве, стално настањеним становницима Котора.⁴⁷ Тако је синовима Радича Косачића, Брајиславу и Божићку, уступио све своје вртове које је имао на посједу у Доброти да их у наредних пет година обрађују, уз обавезу да му сваке године на дан Св. Илије у јулу доставе до куће у којој је боравио 12 стара доброг и чистог жита, мјереног „по каменој мјери которске општине“ (ad mensuram lapidi comunis Cathari), те 3 стара зоби и 30 добрих смокава.⁴⁸ У случају да се деси нешто због чега браћа Косачићи „не би могли имати жито и плодове“ (non posset haberi bladum et fructus), нису били дужни давати те године ништа, осим да једна половина вина произведеног на томе посједу буде речене браће, а друга половина земљодавца Буће.⁴⁹ Слично се договорио и са Прибиллом и Рајком, синовима покојног Богне, да му сљедећих шест година обрађују комад земље, такође у Доброти, за шта ће му давати по осам стара жита годишње, мјерених на исти начин као и у претходном случају. Услед евентуалних неприлика које би могле довести у питање реализацију постигнутог уговора, Прибил и Рајко нису морали „за земљарину“ (ad agraticum) давати ништа, изузев једне трећине пожњевеног проса, док би преостале двије трећине остајале њима.⁵⁰ Осим у Доброти, Трипе је имао један карат земље (unam meam carubam) у жупи Грбаљ, „у ждребу“ (in sdrebo) који је био унајмио ser Николи Загуровићу, уз заку-

⁴⁷ О давању земље „за земљарину – ad agraticum – или са тачно навођеним количинама стара жита“ види: Ђ. Петровић, *Грбаљ и Грбљани у XIV веку (Грбаљ и Грбљани)*, Грбаљ кроз векове, Грбаљ 2005, 393, а о значењу појма „villa“ – почев од куће на посједу изван града, преко села, па до (најчешће употребљаваног) земљишног посједа изван града, с кућом у којој је становао господарев тежак – погледај: I. Stjepčević, *Kotor i Grbalj*, Arhivska istraživanja Voke Kotorske, Perast 2003, 271, нап. 141.

⁴⁸ IAK: SN II 324, 11. VII 1396. Количина житарица давана господарима земље, на име закупа, изражена у которским старима, била је од 1397. провјеравана „према которској каменој мјери“ (ad mensuram lapidi comunis Cathari), с тим што се тај камени суд „чија је запремина одговарала тежини которског стара жита“ налазио пред општином, вјероватно испред градског улаза. Према тој истој одредби, жито је морало да буде „добро и чисто“ (boni et nitidi), тј. очишћено од пјеве, како би се од њега добијало добро и квалитетно брашно. Ђ. Петровић, *Грбаљ и Грбљани*, 391.

⁴⁹ М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама (Државна управа)*, Београд 1997, 192) је добро примјетио да је Брајислављев и Божићков отац Радич био, без сумње, савременик Драгаша Косачића који је такође живио у Котору, не знајући притом да ли су и у каквом сродству били.

⁵⁰ IAK: SN II, 331-332, 20. VII 1396. Тврдњу да Трипе, као властелин града Котора, никада није раскидао с родним мјестом, М. Благојевић (*Државна управа*, 192, нап. 25) образлаже чињеницом да је само у јулу 1396, боравећи у завичају, издао своје посједе под закуп, на име чега је требало да добије количину од 21 стара пшенице, не рачунајући смокве и друге пољопривредне производе.

пнину од једног стара жита које би му овај до краја живота давао на уобичајени начин у Котору, све док поменута жупа не би пала у нечије руке чиме би престала и правоснажност овог уговора.⁵¹ Трипе није само давао своје земље под закуп, већ их је понекад уступао и црквама. Тако је, вјероватно, за спас душе, завјештао самостану Мале браће у Котору помињани „расадник винове лозе“ (salamentum), састављен од „једног модија земље у који се може засијати око једног стара жита“ (unum modicum terreni in quo seminatur circha starum unum furmenti) у мјесту Брестино у Друмидрани.⁵² Био је то, по свој прилици, дио оног посједа од тридесет квадрањола, од којих је 18 припадало Трипи, а преосталих 12 квадрањола је држао дом Лука покојног Марка Ратиславе, опат и ректор цркве св. Марије од Гурдића, које је оставио цркви Трипин старији брат Циве у своме тестаменту.⁵³ Трипе је уз бављење земљорадњом, узгајао на своме посједу и разноврсну стоку (говедо, браве и свиње), коју је најчешће преко љета давао људима из дубровачког залеђа на припашу.⁵⁴

Најтеже послове на дубровачком имању Бућа је обављао, углавном, захваљујући раду својих слугу.⁵⁵ Слично је држао и слугу Радоша у Котору који је женидбом Богне, кћери Кјуре жене покојног Басе Безантиса, добио на име мираза у одјећи, покућству, накиту и тканинама 90 которских перпера.⁵⁶ Стекао је на крају и кућу у контрати цркве св. Трифуна, али, и поред тога, је остао вјеран и привржен своме патрону.⁵⁷

Као дубровачки племић, Трипе је, разумије се, имао у Стону и себи потчињене људе, попут Билоја Намрића, над којима је имао сва она права каква су имала и остала дубровачка властела над својим кметовима.⁵⁸ По основу которског племства, он је исто тако у прољеће 1399. примио за своје „људе и сељаке“ (homines et vilanos) Радељу и Добрића, браћу Бјеловиће из Луштице који су му обећали „бити вјерни и служити добро и легално“ (esse fidelis et servire bene et legaliter) као што то „чине други

⁵¹ IAK: SN II, 337-338, 28. VII 1396. О земљишној парцели ждр(и)еб (sdrebo), која се дијелила на карате (sarattum), или карубе (sarruba) види: Ђ. Петровић, *Грбаљ и Грбљани*, 389 и Д. Маликовић, *Закуп земље у Грбаљској жупи на крају XIV и у току XV века*, Грбаљ кроз вијекове, Грбаљ 2005, 182.

⁵² IAK: SN II, 371, 18. X 1396.

⁵³ IAK: SN II, 33-334, 25. VII 1396.

⁵⁴ Тако му је Радослав Летховић примио на чување и припашу двије краве, два јунца, пет јараца, четири козе, два прасца и двоје прасади. HAD: *Div. Canc.* XXX fol. 6', 19. III 1393.

⁵⁵ HAD: *Div. Canc.* XXIX fol. 135, 18. IX 1390; *Div. Canc.* XXXI fol. 152, 7. III 1395. упор. Ђ. Тошић, *Трипе Бућа*, 37

⁵⁶ IAK: SN II, 317, 10. VI 1396.

⁵⁷ L. Blehova Čelebić, *Hrišćanstvo u Boki Kotorskoj*, 485.

⁵⁸ HAD: *Div. Canc.* XXXI fol. 161, 15. VI 1395; упор. Ђ. Тошић, *Трипе Бућа*, 37

сељаци патронима својим“ (faciunt altri rustici patronibus suum) према „постојећим обичајима“ (consuetudinibus concietis). Зато им је дао цијели посјед који се „зове Пруће“ (vocatum Peruče), изузимајући „стабла која рађају жир“ (arboribus que producunt gladens), а они се, за узврат обавезали њему сваке године на дан св. Михаила у мјесецу септембру давати по 3 которска перпера.⁵⁹ Посредник између Трипе и његових укмећених поданика био је свештеник Стојко Окуша, власник куће у Котору и винограда у Прчању, које је, са неким покућством, завјештао на име мираза својој ванбрачној кћери Домуши када се удала за которског пучанина и занатлију Срећка (Alegrato) Велију.⁶⁰

Издвајајући закључак о дјелатности Трипе Буће у периоду његовог живота послје повлачења из Босне у Дубровник, треба на прво мјесто истаћи да се у том добу појављује као крупан земљопосједник и моћан феудалац који располаже солидним сумама готовог новца. Управо, новац који је зарадио у Босни, као Твртков министар финансија, почео је да улаже, поред осталог, и у трговину, О томе свједоче и трговачка друштва (colligancie), склапана са старим суграђанима из чувене которске породице Мекша. Тако је као улагач капитала (socius trans) добијао трећину зараде остварене у пословном подухвату, а његов партнер Симко покојног Михе Мекше трговао тим новцем и као „socius tractans“ примио двије трећине исте.⁶¹ Трипе је пословао и са другим Мекшиним сином Јунијем кога је убрзо ослободио свих рачуна који су произлазили из њиховог међусобног удружења.⁶² Которско поријекло и мноштво заједничких послова водили су настајању неминовног повјерења између Буће и Михиних потомака, о чему свједочи Симково именовање Трипе за епитропа свога тестаментa којим му је оставио неко сребро у либрама, а жени му (Томуши) завјештао лични накит, у виду разног прстења.⁶³ Поред пословања са суграђанима и старим знанцима из Котора и Дубровника, Трипе је, приликом посјете кнежевству познате ђеновљанске породице Guittelisio, стицао чак и до острва Метелино. Пошто је тамо са једном групом Дубровчана био опљачкан, Мало вијеће је 29. августа 1396. године

---

⁵⁹ IAK: SN II, 649, 2. III 1399. упор. I. Stjerčević, *Kotor i Grbalj*, 212, 271, нар. 146.

⁶⁰ О Окушиној кући у Котору и винограду у Прчању, које је дао ванбрачној кћери Домуши (коју је имао са слушкињом Бјелосавом) у мираз када се удала за поменутог Срећка види: L. Vleehova Čelebić, *Hrišćanstvo u Boki Kotorskoj*, 477 и Ista, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, Podgorica 2002, 301-302.

⁶¹ HAD: *Deb. Not.* XI fol. 15, 9. IV 1393; упор. Ђ. Тошић, *Tripe Buća*, 37, нар. 88.

⁶² IAK: SN II, 314, 14. VI 1396.

⁶³ М. Маловић-Ђукић, *Тестамент Симона Михе Мекше*, Мешовита грађа, Miscellanea, Нова серија, књ. XXVII, Београд 2006, 101-104.

одлучило да пошаље свога посланика на Метелин ради процјене штете учињене њиховим грађанима.⁶⁴ То је питање након три године поново стављено на дневни ред када су оштећени Трипе Бућа и његови компањони именовали своје пуномоћнике у Метелину.⁶⁵

Све учесталије и снажније Трипино залажење у трговачке воде неминовно је условљавало и његов сусрет са кредитним пословима. Постоји заиста мноштво вијести које свједоче да је у Дубровнику, не само посуђивао новац за своје послове, већ се јавља и као кредитор на прилично знатне износе.⁶⁶ Исто тако, сваки свој сусрет са родним Котором користио је за обављање сличних послова. Занимљиво је да је у таквим приликама рјешавао понекад неке своје готово деценијама застарјеле дугове, попут оног у износу од 9,5 либри бијелог финог сребра за које су га Катена, жена Драгона Серђа Базилиа и Добра, жена Матеја Серђа Базилиа ослободиле у име својих већ одавно преминулих мужева.⁶⁷ Новчани износи које је посуђивао Которанима били су различити и нису прелазили суму од 100 перпера, а рокови задужења износили су и до годину дана.⁶⁸ Понекад је давао новце својим дужницима на зајам и уз одређени залог, какав је био случај његовог компањона и даљег рођака Лауренција, сина Ивана Трифониса Буће, који му је за дуг од 65 дуката заложиио четвртину једне куће у дубровачкој Пустијерни. У случају неблагоприятног враћања дуга, Трипе је могао располагати четвртином поменути куће као својом властитом ствари.⁶⁹ У цјелини гледано, Бућино учешће у кредитним пословима не значи само наговјештавање појаве онога типа пословног човјека какав се касније на јадранском приморју среће кроз читав низ наредних вијекова. Оно је у исто вријеме значајно и као непобитно свједочанство о одређеном степену развоја градског привредног живота у Дубровнику и Котору тога доба.⁷⁰

Са жаљењем треба констатовати да у Дубровачком и Которском архиву није регистрован Трипин тестамент, због чега ћемо остати

⁶⁴ HAD: *Ref.* XXX fol. 19, 23.VIII 1393. (Још далеке 1974. овај архивски податак уступила нам је проф. др Десанка Ковачевић-Којић, на чему јој се и овом приликом најтоплије захваљујемо). Упор. К. Јиреček, *Die Bedeutung von Ragusa Handelsgeschichte des Mittelalters*, Wien 1899, 84, нар. 91.

⁶⁵ HAD: *Div.* Canc. XXXIII fol. 108, 19. II 1389. О томе опширније види: В. Krekić, *Dubrovnik (Raguse) et le Levant au moyen Age*, Ecole Pratique des Hautes Etudes – VI section, Paris 1961, 239 No. 458.

⁶⁶ HAD: *Deb. Not.* X fol. 176, 8. IX 1392; *Deb. Not.* XI fol 69', 29. IV 1394; fol 105', 5. XI 1394.

⁶⁷ IAK: SN II, 406-407, 28. XII 1397; 481, 3. XI 1397.

⁶⁸ IAK: SN II, 264, 2. XII 1395; 315, 20. VII 1396.; 325, 12. VII 1396; 338, 26. III 1396.

⁶⁹ IAK: SN II, 264, 2. XII 1395.

⁷⁰ Ђ. Тошић, *Tripe Buća*, 38.

ускраћени за приближно тачно вријеме његове смрти. Да је, без сумње, доживио сами крај XIV вијека показује напријед помињани которски докуменат у коме је 22. марта 1399. забиљежено укмећивање браће Бјеловића из Луштице код овог которског властелина.⁷¹ Недостатак Бућине опорукe ставља пред истраживача и низ других потешкоћа. Спрјечава га, прије свега, у доношењу неког прецизнијег закључка о његовом имовном стању, за које би се могло претпоставити да није било баш тако скромно, када се имају на уму два имања на Стону и у Жупи дубровачкој, од којих посљедње са виноградом, у вриједности од 2500 перпера, а да и не говоримо о бројним баштинским посједима (de hereditate) које је Трипе наслиједио у Котору.⁷² Из тестаментa би се, вјероватно, дало нешто више закључити и о његовој породичној ситуацији. Како је напријед речено, његова друга жена Томуша водила је поријекло из познате дубровачке властеоске породице Мечетића. Била је то врло способна и окретна жена која је повремено с успјехом завршавала неке послове у име свога мужа, а послије његове смрти остала, изгледа, главни ослонац породице.⁷³ Од све Трипине дјече (из оба брака) можда се највише појединости зна о сину Добри, захваљујући његовом тестаменту из 1448. године.⁷⁴ Како немамо Трипиног тестаментa лишени смо, дакле, бројних вриједних и, за оваку врсту посла, драгоцјених података, који би нам помогли да у цјелини и са много више потребних појединости заокружимо слику о његовом животу и раду.

И након што је постигао у животу много тога што је било могуће постићи човјеку његовог времена, Трипе је вјероватно крајем XIV вијека умро, пошто му се послије поменуто 1399. године губи сваки траг у списима Дубровачког и Которског архива.⁷⁵

* * *

У архивским вијестима у којима се срећу први подаци о њему, Трипе Бућа се јавља као већ зрео човјек, с одређеном улогом у пословном животу родног му Котора. Најприје као трговац, а потом синдик, отпреман у Апулију да набави жито за потребе општине, започео је своју плодну каријеру и у сусједном Дубровнику. Предводећи једно дубровачко

⁷¹ Види нап. 59.

⁷² HAD: *Div. Canc.* XXVIII fol. 53, 27. IV 1391; fol. 54, 3. V 1391; IAK: SN II, 371, 18. X 1396.

⁷³ HAD: *Div. Canc.* XXXI fol. 158'-159, 6. V 1397; IAK: SN III, 249, 21. VII 1419.

⁷⁴ HAD: *Testamenta Notariae (Test. Not.)* XV fol. 166-168, 20. I 1448. Упор. Ђ. Тошић, *Трипе Бућа*, 38.

⁷⁵ Тиме је крај Трипиног живота помјерен за још једну годину уназад, пошто смо у претходном раду (Ђ. Тошић, *Трипе Бућа*, 38.) претпостављали да је умро још 1398. године.

посланство у Босни, дошао је у лични контакт с првим босанским краљем Твртком који му је неколико година касније повјерио једну од најважнијих и најодговорнијих дужности на своме двору. У својству Твртковог министра финансија обављао је бројне послове у којима је долазила нарочито до изражаја његова посредничка улога између босанске државе и Дубровника. Он спада у ред оних которских, а потом дубровачких и босанских феудалаца, чији је први дио живота испуњен трговачким и другим активностима, обично скопчаним за напорна и дуга путовања изван мјеста становања, да би се послје тога повукао у мирнији и лагоднији живот на своме имању. Поред брига о пословима на властитом посједу, он је са знатним средствима улазио у важне друге, у првом реду трговачке дјелатности, које су му, вјероватно, доносиле сигурну зараду.

Приказани живот и рад Трипе Буће послужиће у првом реду као доказ какву су улогу и какав значај имали странци у средњовјековној Босни. Његова сложена дјелатност на Твртковом двору свједочи о све већем њиховом ангажовању и укључивању у разне видове живота босанске државе, с тим што се њен најмоћнији владар није устручавао да се њиховим услугама обилато користи у обављању и оних најважнијих послова какви су били финансијски. Истовремено, гледан с друге стране, Трипин примјер може послужити и као основа за проучавање привредне и друштвене историје Котора и Дубровника у другој половини XIV вијека.

Ђуро Тошић, Ph.D.

**ON TVRTKO'S PROTOVESTIAR TRIPE BUĆA,
FOR THE SECOND TIME**

Summary

Tripe Buća is from the famous Kotor gentry family Buća, which for years gave finance ministers and famous diplomats in Medieval Serbia and Bosnia. Already during 1360s, he is mentioned as a mature man, who took part in his cities' various affairs. He married in Kotor and formed family. Soon afterwards, he moved with his family to the neighboring Dubrovnik, where, after acquiring citizenship (in 1378), he joins Dubrovnik gentry (in 1388). As a dynamic and active businessman, he went to Bosnia, where, between Spring of 1386, and the death of King Tvrtko I in the Spring of 1391, he served as the finance minister in his court. Following his return from Bosnia to Dubrovnik, Buća tended to his private affairs, primarily in agriculture and cattle, through his servants and fiefs, and taking part in trading and investments in person. On the one hand, Buća's life and work shows what was the role of foreigners in Medieval Bosnia, and, on the other, witness the economic and social development of Kotor and Dubrovnik in the second half of the 14th century.